

(Elhangzott 2012. október 24-én, az OSZK-ban, a Füzéki István emlékdíj átadó ünnepség keretében, felolvasta a szerző. F.M.)

„Nemzetek pusztulását soha nem fizikai sorvadás,
hanem mindig kulturális, kollektív felejtés idézi elő.”

Jan Assman

Hol van 1956 októbere a hazai köztudatban?

Tisztelt Emlékező és Ünneplő Gyülekezet!

Néhány nap múlva 56. éves évfordulója lesz, annak, hogy az ELTE Jogi Karán elfogott, majd a Belügyminisztériumban az arccal falhoz állított egyetemistákat üvöltözve fasisztázó, szidalmazó orosz katonatisztnak – a huszonéves, szikár, szemüveges, könyvtáros Füzéki István felülmúlhatatlan lélekjelenléttel – szembe fordulva, tisztán, jól artikulálva válaszolt: **„Tü fasiszt, Tü v majej rogyine!” „Ti vagytok fasiszták, ti vagytok az én hazámban!”**

A sorból azonnal kiemelték, elvitték. Barátai soha többé nem látták, személyi igazolványát néhány nappal később valaki a szülők postaládájába dobta. A tántoríthatatlan szembefordulás, az igazság kimondásának kényszere, a gesztus halálmegvető bátorsága 10. alkalommal gyűjt össze néhány tucat könyvtárost, hogy emlékezzünk és emlékeztessünk Jézus szavaira: **„Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja barátaiért”** (János 15;13)

Ez a mai nap, ez a néhány óra is az emlékezés, a megrendült főhajtás, a tiszteletnyilvánítás, a körbetekintés, valamint az önvizsgálat napja. 56 évvel a sokunk által megélt történelmi események után kötelességünk ismételten feltenni a kérdést: méltók vagyunk-e az egykori hősök életáldozatához? A tűzben megsemmisült fénix madarak poraiból valóban új élet sarjad? Vagy netán egyre többen felejtik mit is jelentett, amikor **„Egy nép azt mondta: Elég volt!”**

Miként történhetett következmények nélkül, hogy az Országgyűlés egyik képviselője **„börtönből szabadult nyilasok randalirozása”**-ként jellemezhetette 1956 páratlan, világtörténelmi jelentőségű népfelkelését, forradalmát? Máig felfoghatatlan az 50. évforduló napján történt, előre megtervezett brutalitások (lovasroham a gyalogosokkal szemben, testre célzott lövések vadászfegyverekkel, a képviselői igazolványát magasra tartó, a rendőröket jobb belátásra bírni akaró honatyát a rendőrök az eszméletvesztésig ütlegelik, lapockacsontját törik, feltehetően rúgással), kivitelezése, a felelősök megnevezése, felelősségre vonása, megbüntetésük nélkül! A parancsnokok akkori kitüntetésének gyalázatát kizárólag mások helyett szégyenkezve említhetem.

Nehogy félreértés legyen! Megszólalásom címében szándékosan a köztudat szó szerepel. Nem kitüntetetten pártok, politikai vezetők értékrendjéről, ítéletképességéről beszélek. Az okok mélyebben rejlenek. Jó évtizede egy országos jellegű kutatásban a középiskolás korosztályok olvasási, tájékozódási szokásait, értékrendjét, történelmi tudatát kívántuk felderíteni. Az ott szereplő egyik kérdésünkre (**„Vannak-e olyan történelmi események, amelyeket Ön nagyra értékel?”**) az országos minta (1102 fő) 3 %-a, míg a felekezeti iskolákat látogató azonos korcsoport 26 %-a említette az 1956-os forradalmat! Gyorsan tegyük hozzá az

eltérések, az összefüggések rendszerszerűnek tűnnek: 1848-49-es szabadságharc 21% kontra 47%, államalapítás, Szent István 2% kontra 11%, rendszerváltás 2% kontra 10%, Buda visszafoglalása 1% kontra 7%, Rákóczi-szabadságharc 1% kontra 5%.

Talán a fentieknél is súlyosabb társadalmi szakadékok sejlének fel a történelmi, kulturális emlékezetet illetően, ha erre a kérdéseinkre válaszolni nem tudók, nem akarók, a válaszmegtagadók arányainak szóródását is megemlíthjük. A szakképzősök többsége (59%), a szakközépiskolások jelentős része (39%), s még a gimnazisták jó negyede (28%), sem tudott, sem mert egyértelműen reagálni.

Ugyanitt azonos kérdés szerepelt az történelmi egyéniségeket illetően, de a mai témánkat érintő személyiségek (Nagy Imre, Bibó István, Brusznai Árpád, Pongrácz Gergely, Mansfeld Péter stb.) közül senkit nem említettek. Szülők, tantervek, tankönyvek, pedagógusok, média?

Ugyanakkor a korábban már bemutatott tendenciák itt is egyértelműen felfedezhetők, mind a válaszok megoszlásában, mind azok teljes hiányában, megtagadásában.

Csak néhány kiragadott példa. Széchenyi István 16%, – 43%, Mátyás király 12% – 27%, Kossuth 11% – 27%, Szent István 10% – 33%, Rákóczi 3% – 10%, Hunyadi János 2% – 11%, IV. Béla és Zrinyi Miklós egyaránt 1% – 6%, Szent László 1% – 5%.

Ráadásul mindezeket Gereben Ferenc barátom, kollégám kérdezte a 18 év feletti felnőtt népesség reprezentatív mintáján, ahol a rangsort ugyan Széchenyi, Kossuth, Szent István vezették, de a 7. helyet 4,1%-os említéssel még Kádár foglalta el.

„Miről beszélgetnek, ha beszélgetnek esténként, hétvégeken a családokban? Kik és milyen XX. századi történelmet tanítanak iskoláinkban? Milyen történelemkép sugárzik a hazai írott és elektronikus sajtó legkülönbözőbb csatornáiból?” – kérdeztük a 9 éve megjelent könyvünkben.

„Csak az a nemzet érdemes jobb sorsra és örök életre, amely meg tudja becsülni nagyjait, és amelynek mindig szeme előtt lebeg azok példát adó munkássága” – figyelmeztet bennünket ma is Esterházy János.

Megkerülhetetlen a költői kérdés: az 1956-ot megelőző években jobb lett volna a média vagy a közoktatás? De bizonyára többet beszélgettek esténként otthon a szülők gyerekeikkel! Ma is lenne az akkor élt nagyszülők, szülők nemzedékének mit átadni gyerekeik és unokáik számára. Egyetlen példa. 1962-ban érettségiztem, egyre gyakrabban találkozunk a régi osztálytársakkal. 2002-ben tudatosan 1956-ra emlékezve jöttünk össze. 1,5 óra alatt kiderült, hogy jelenlévő 25 főből négyen voltak sortüzek szemtanúi, túlélői. Lélegzetvisszafojtva hallgattuk egymást, mélyen megértettük, hogy egy közösség, egy nemzet legnagyobb összetartó ereje a közös történetek ismerete, megőrzése, továbbadása utódaink számára.

Péterffy Tamás levelet küldött. *„Egy hónappal ezelőtt lettem 12 éves. Már néhány napja tartott a forradalom. Lementem a Karinthy Frigyes út 22. harmadik emeletén, még a háborúban félig lebombázott lakásunkból az utcára. Láttam, hogy a Körtér felé valami történik. Elindultam. A Kerületi Tanács épületének homlokzatára egy 2-3 méteres vörös csillag volt kiszögezve. Két férfi az ablakon kihajolva vas rudakkal feszegette. Mire odaértem már 2 alsó ága leesett.*

Három csukott orosz tank állt félkörben a Körtéren. Több százan állva vártuk, hogy a csillag mikor fog leesni. Ahogy a teteje kezdett a faltól elválni, a nép egyre hangosabb lett és fölzajdult mikor, nagy reccsenéssel az utcára esett. A szemben lévő

patika bejárati lépcsőjén ágaskodtam, hogy a tömeg feje fölött láthassam, mi történik. Megszelídült a zaj ".....jó kedvvel bőséggel". Könnyek gyűltek a szemembe és mély levegőt kellett vennem. A csillag romjaitól egy kezes- lábában öltözött férfi egy olajosan égő vörös zászlóval elindult a tankok felé. "... ha küzd ellenséggel. Balsors akit....." . Soha a himnuszot ilyen hangosan nem hallottam vagy énekeltem. Amint a férfi a feje fölött magasán égő zászlóval közeledett a tankhoz, ennek fedele felpattant és megszólalt a géppuska. Pillanatok alatt lépcsőházunkban voltam. A lövöldözés egy darabig folytatódott.

Néhány nappal később a Körtéren láttam egy szétrobbant tankot és benne egy égett testet. A tanktól nem messze, mint egy lepény, egy emberi test volt a macskakövek közé bepréselve, csak a ruha foszlányok színéből tudtuk, hogy orosz katona volt.

A Dohánygyár előtt állt egy villamoskocsi, benne egy halott szabadságharcos virágokkal letakarva. A Bartók Béla úton egy hatalmas falában szinte egy méter magasán, őrizetlenül állt a pénz, amit az emberek a forradalom sebesültjeinek és az áldozatok családjainak segítségére bedobáltak."

Tisztelt Ünnepi Gyülekezet!

Eddig a szigorúan ünnepi megemlékezés. Az idő szorításában azonban legalább egy megjegyzés és egy javaslat. Mit is tehetünk a kollektív kulturális felejtés ellen?

- a) Karbantartás! Tessék kedves lenni és az erre illetékes kiváló MKE és/vagy OSZK szakemberek nézzenek rá vajon mi is olvasható a Google-ban a Füzéki emlékérmét kapott kiváló kollégákról? Semmi! Ugye ezen lehetne segíteni? Horváth Tibor, Papp István, Katsányi Sándor, Kasánszky Zsombor kollégák talán megérdemelnek 10-15 sornyi bemutatást, méltatást manapság az interneten is.
- b) Jókai Mór 1859-re megírta a Kőszívű ember fiai című regényét. Hol van '56 nagy összefoglaló epikai műve? Az MKE a Magyar Írószövetség illetékeseivel összefogva fogalmazzon meg egy javaslatot az EMMI minisztere és érintett államtitkára számára! A forradalom 60. évfordulójának méltó ünneplését előkészítendő már jövőre írjanak ki egy-egy ifjúsági és felnőtt regény megírására buzdító pályázatot!

Nincs más út, ha valóban meg akarunk maradni és nem kívánjuk tovább tétlenül tűrni, szótlánul szemlélni a kollektív, kulturális felejtés pusztító következményeit.

Bp. 2012. október 24.

Nagy Attila
a Magyar Olvasástársaság
tiszteletbeli elnöke